

DIXIT ET SALVAVI ANIMAM MEAM

*Tanulmányok
a 65 éves Szegfű László tiszteletére*

A középkor szolgálatában

Makk Ferenc professzor köszöntője Szegfű László tanár úr 65. születésnapján

**Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Tisztelt Barátaim! Kedves Laci!**

Egyes történetfilozófiák szerint az adatok önmagukért beszélnek; más iskolák viszont tagadják ezt. Véleményem szerint a tétel lényegében igaz, ha megfelelő számban állnak rendelkezésre a forrásadatok, és ha megfelelő módon rendezzük el őket.

Legalábbis Szegfű Tanár Úr szakmai (tudományos) tevékenysége esetében biztosan igaz a tétel.

Azokat az adatokat, tényeket, amelyekről szólni kívánok, mert önmagukban – szin-

te pusztá felsorolás formájában – beszédesen alkalmasak a Tanár Úr tudományos-kutatói munkásságának jellemzésére, részben különböző helyekről gyűjtöttem össze, részben régi barátságunk révén tettem rájuk szert. Hiszen régi baráti és szakmai szálak kötnek össze bennünket. Pályafutásunkban is sok a közös pont.

Szegfű Lászlót 1957 óta ismerem, azaz kerek ötven éve! 1957 őszén ő I. osztályos tanuló lett, én pedig III. osztályos diák lettem a bajai III. Béla Gimnáziumban. Ugyanabban a gimnáziumban tanultunk és érettségiztünk, s ily módon csaknem ugyan-

SZEGFŰ TANÁR ÚR KÖSZÖNTŐJE A MEGYEHÁZÁN (2007. JÚLIUS 10.)

FOTÓ: NAGY TAMÁS

azok a tanárok oktattak, képeztek bennünket. A III. Béla Gimnázium, amely éppen most, 2007 őszén lesz 250 éves, abban az időben egyik fénykorát élte; nagy formátumú tanárok egész sora dolgozott akkor ott. Közülük az egyik legkiválóbb tanár Gergely Ferenc volt, közös történelem tanárunk. A história iránti szeretetünket tőle örököltük. Azután mindketten Szegeden tanultunk tovább, én 1964-ben végeztem, Szegfű László 1967-ben diplomázott a Bölcsészszakra történelem-olasz szakon. Az egyetem után mindketten a Tisza-parti városban maradtunk – immár véglegesen. Mindketten középkorászok lettünk, és ennek folytán számos közös munkánk született, ezeket rendre közös barátunk, Kristó Gyula vezetésével és közreműködésével készítettük el. A szakmai együttműködés tulajdonképpen 1972-től számítható, tehát legalább harmincöt éves.

Szegfű László 1967 és 1973 között a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárában dolgozott, majd 1973-tól egészen 2007-ig a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán (illetve Karon) tanított. Ez is jelzi, hogy hűségesebb típus: hűségesebb a szakmájához, a munkahelyéhez, a barátaihoz és hűségesebb, ragaszkodó a családjához is.

A szűkebb értelemben vett szakmai (tudományos) munkájára vonatkozó adatokat, tényeket néhány fontos szempont szerint tekintetem át. Ezek alapján egyértelműen megállapítható, hogy Szegfű László szakmai tevékenységének fő jellemzői a következők: **1.** folyamatos és rendszeres; **2.** terjedelmes és színvonalas; **3.** forráscentrikus, azaz a forrástisztelet jellemző rá; **4.** tematikailag gazdag és sokoldalú; **5.** mindezt jól egészíti ki tudományszervező munkássága.

Most nézzük ezeket kissé részletesebben!

Szegfű László folyamatos és rendszeres alkotómunkát végzett és végez. 1964-ben jelent meg első írása, azóta – az első egy-két esztendőttől eltekintve – minden évben

közölt publikációt, azaz nincsenek hosszú, rapszodikus megszakítások, többéves kihagyások, amik általában komoly alkotói válság jelei szoktak lenni. Művei helyi és országos kiadványokban láttak napvilágot (pl. *Aetas*, *Chronica*, *Belvedere Meridionale*, *Levéltári Szemle*, *Szeged*, *Századok*, *Hadtörténeti Közlemények*, *Vigília*, *Névtani Értesítő*, *Magyar Könyvszemle*, *Irodalomtörténeti Közlemények*, *Acta Historica*, *História* stb.).

Az eltelt évtizedek alatt nagy volumenű és színvonalas munkát fejtett ki, ezt egyértelműen bizonyítják az alábbi adatok. Bibliográfiája kb. 190 olyan tételt tartalmaz, amelyek nagyobb lélegzetű írások, tanulmányok, ill. könyvek vagy könyvjellegű munkák. Ez utóbbiak száma 16, s ez önmagában igen komoly teljesítmény. A 190 tétel mintegy 3 ezer nyomtatott oldalt tesz ki. Emellett írt kb. 230 lexikonszócikket is; tervezett csaknem hetven települési és intézményi címert, s készített című háromszáz címerleírást, amelyek újabb sokszáz oldallal bővítik publikációinak terjedelmét. Summázatként csak azt mondhatjuk, hogy ez kifejezetten elismerésre méltó és nagy szakmai teljesítmény.

Külön is érdemes hangsúlyozni azt, hogy Szegfű László történészi munkája forráscentrikus, ami azt jelenti, hogy számára első a forrás! Azaz kutatómunkáját a források feltétlen tisztelete jellemzi, amely, mint alapelv, Petrarca óta a klasszikus és igazi történetírás legfőbb ismérve minden más – pl. posztmodern – irányzattal szemben. Ő is azt vallja, hogy az ún. posztmodern felfogás nem viszi előre, sőt tönkreteszi – amennyiben hagyjuk – a hagyományos történettudományt. Szegfű László igényes szakember; ugyanakkor a forrástiszteleten alapuló mikrofilológiai elemzés jól megfér nála a fantáziadús és ötletgazdag elméletalkotással. Nagy gondossággal megírt színvonalas tanulmányai minden esetben tartalmaznak új, érdekes mondanivalót. A korábbi nézetektől eltérő, olykor eléggé meg-

hökkentő megállapításai rendre komoly, érdemi vitákat váltottak ki, amelyek mindig a szakmai tisztánlátást segítették elő.

Szegfű László munkássága gazdag, színes és sokoldalú; ez egyaránt igaz kronológiai szempontból és tartalmilag is. Kutatói tevékenysége nagy korszakokat fog át: a magyar őstörténetről egészen a XVIII. századig. Mindennek középpontjában, fókuszában a magyar középkor, ezen belül is az Árpádok kora áll. Kutatói munkája a középkori magyar história jobb megismerését szolgálja. Tematikailag, tartalmilag öt nagyobb területet tudok megkülönböztetni Szegfű László kutatásaiban. Ezek a következők: országos történet; helytörténet; történeti segédtudományok; ideológia- és esztétörténet; néphagyomány és népköltészet. Röviden – a legfontosabb adatokat említve – mindegyikről szólok néhány mondatot.

Az országos témák – avarok, kunok, Nagymorávia és a korai magyar határvédelem köztörténeti kérdései – között szép számmal szerepelnek nála a X–XI. század magyar történelmi szereplői (Sarolta, Ajtony, Vata, Thonuzoba, Szent Gellért, Szent István, Szent László és a trónharcok többi királyai). Kedvenc hősei jelentős személyiségek, akik másokkal együtt nagymértékben meghatározták a magyarság korabeli sorsának alakulását.

Az országos problematika mellől nem hiányoznak a lokáltörténelem kérdései sem. Szegfű László igen behatóan foglalkozott Baja és Szeged mellett Mezőberény, Öttömös, Röske, Ruzsa, Szatymaz, Üllés és Kiszombor középkori históriájával. Ezek közül többet könyvnyi terjedelmű munkákban foglalt össze. Így Baja és birtokosai középkori története alkotta 1987-ben megvédett kandidátusi értekezésének témáját.

Igen kiterjedt és sokrétű Szegfű László munkássága a történeti segédtudományok terén. Ezen belül mindig szívesen foglalkozott történeti névtannal és annak forrásaival:

a földrajzi nevekkal és a személynevekkel; külön megemlíteném itt az *Adatok „korai” helyneveink ismeretéhez* I–II. kötete (1973–1974); team-munka volt, hárman két évig készítettük. Ez több mint három évtizede a legjobb történeti földrajzinév-összeállítás, amelyet a nemzetközi tudományosság előkelő helyen jegyez; ma is alapvető forráspublikációnak számít; kb. négyezer adatot tartalmaz (ezek nélkül az Árpád-kor nem tanulmányozható!). Behatóan és részletesen foglalkozott insigniológiával, főleg a magyar királyok különböző hatalmi jelvényeivel. Egyik kedvenc területe a heraldika, mégpedig a gyakorlati címertan: a mai igényeknek megfelelő, korszerű és szakmai szempontból igen magas szintű, helyi (települési és intézményi) címerek alkotása. Szegfű László ma az ország egyik legjobb és legismertebb címertervezője, alkotója.

Mintegy hetven helyi (megyei, települési, intézményi) címert alkotott, köztük van Csongrád megye, a szegedi egyetem és a főiskola új címere is (utóbbi kettővel kapcsolatosan jelent meg nemrég impozáns kiállítású füzet, a Címerhonosító és a honosító címerek. Szeged, 2007.) Szegfű László címeralkotó munkásságát dicséri Csongrád megye csaknem összes településének címere is. Ezek igen értékes és szerfelett maradandó alkotások, hosszabb ideig és jobban megőrzik alkotójuk nevét, mint számos veretes tanulmány, cikk és egyéb írás! Feltétlenül említésre méltó a Magyar jelképek és a történelem c. összeállítása a millenium tiszteletére (2000); a 46 tablós kiállítási anyag kormányzati felkérésre készült, és huszonegy nyelven 60 országba jutott el! Azt hiszem, jól körül kellene nézni az országban, ha hasonló terjesztésű produktumot akarnánk találni! Ugyancsak jelentős részben Szegfű László készítette el központi felkérésre a Magyarország megyéinek, településeinek címer- és jelképtára című anyagot, CD-lemezen magyarul és angolul is kiadták (2000, 2001).

A segédtudományokon belül az intézménytörténet és a genealógia sem hiányzik Szegfű László alkotóköréből.

Kedvenc nagy témái, szakterületei közé tartozik az ideológia- és eszmetörténet. Igen nagy kedvvel foglalkozott mindig is a pogányság, kereszténység és eretnekség problematikájával az első ezredforduló Magyarországnak vonatkozásában. Úgy érzem, hogy kétségtelenül idetartoznak legjelentősebb szakmai alkotásai: így az Ősi szellemi örökségünk, amelyben az ősi magyar hitvilág kérdéskörét tárgyalja (1996); ez a könyve később olaszul is megjelent (2001). Természetesen első helyen kellett volna megemlíteni kedvelt hőse, Gellért marosi püspök fő műve, a *Deliberatio supra hymnum trium puerorum* kritikai kiadását, amelyhez kiváló magyar fordítás és hatalmas jegyzetapparátus járul (1999). Szent Gellért csanádi püspök munkája a XI. századi magyarországi latin nyelvű irodalom kitűnő alkotása, amely a korabeli Európában a legjelentősebb dogmatikai művek közé tartozik, s amelyet csak ahistorikusan kisajátító, torzító és hamis vélekedés nyilváníthat ma az akkor még nem is létező latin nyelvű román irodalom termékének. A szegedi kiadás nélkülözhetetlen kézikönyv lett a szakmabeliek számára. Nagy opus ez, amely méltán hirdeti a társszerző Szegfű László kiválóságát a magyar medievisztika területén. Egyébként Szent Gellért és műveiről közel negyedszáz írást publikált Szegfű László.

Csak röviden szólok arról, hogy Szegfű László Tanár Úr – az irodalom és az ethnographia határán – számos írásában foglalkozott a korai magyar népi epikával, főleg a népi énekekkel, az államszervezés hősénekeivel, a történeti tárgyú népmesékkel, a történelmi mondavilággal, benne Szent László népköltészeti alakjával stb.

Szegfű László tágabb értelemben vett szakmai munkásságának jelentős és szerves részét alkotja közéleti – tudományszervező

tevékenysége. Hosszú éveken keresztül elnökként irányította és irányítja ma is a Magyar Történelmi Társaság Csongrád megyei és szegedi csoportját. 2004 óta elnökségi tagja a Szegedi Középkorász Műhelynek, amelyhez hasonló az egész országban nincs; a Műhelynek egyébként 1992-ben egyik alapítója volt. Részt vesz a Kristó Gyula Alapítvány Kuratóriumának a munkájában. Évek óta tagja egyetemünk Medievisztikai PhD-programtanácsának. Részt vett a SZÖM (Szegedi Őstörténeti Munkaközösség) és a KMTL (Korai Magyar Történeti Lexikon. 1994.) nagyszabású munkálataiban, valamint a Szegedi Középkortörténeti Könyvtár több kollektív jellegű kötetének elkészítésében. Tudományszervező tevékenységének része a *Belvedere Meridionale* c. folyóirat és az ehhez tartozó Könyvtár-sorozatok (pl. Kis-könyvtár) beindítása és folyamatos kiadói gondozása mind a mai napig. Számos tudományos konferenciát szervezett (közülük kiemelkedett a Szent Gellért vértanúsága 950. évfordulójának és az 1956-os forradalom 50. évfordulójának a tiszteletére rendezett tudományos ülésszak).

Ő maga igen sok szakmai előadást tartott, így címeralkotással kapcsolatban legalább 100 alkalommal az ország különböző településein; ezek mellett több tucat más jellegű tudományos rendezvényen szerepelt előadással. Ugyanakkor én a legfontosabbnak e téren – ti. a tudományszervezés terén – a tanszékszervezést és a tanszékefejlesztést tekintem. 1989-ben a főiskolai történelem tanszéken öt állandó munkatárs dolgozott; tudományos fokoza csak Szegfű Lászlónak volt, aki 1989-ben lett a tanszék vezetője; 2006-ban a tanszéknek már tizenkét állandó tagja volt, közülük hét tudományos (kandidátusi, PhD, illetve akadémiai doktori) fokozattal rendelkező, négy kolléga pedig PhD-abszolutóriumot szerzett. Röviden szólva: ez óriási eredmény, ez a tanszék volt tudomásom szerint az ország legszínvona-

lasabb és legrangosabb főiskolai történeti tanszéke. Ha a jelenlegi szomorú helyzet nem állt volna elő, akkor azt mondanám: a tanszék Szegfű László számára az opus aere perennius lenne; de hogy nem így van, az a legkevésbé sem rajta múlt.

Emberileg iszonyatosan nehéz lehet látni azt, hogy miként hullik szét, miként semmisül meg az az intézmény, amit Szegfű László tizennyolc év szívós, kitartó és igényes munkával létrehozott! De: laudálni jöttünk és nem kondoleálni!

Szegfű László történészi munkássága minden dicséretet és elismerést megérdemel, mert – három gyermek atyjaként s megértő, segítőkész feleséggel az oldalán – nemcsak minden tudásával, hanem teljes szívvel és lélekkel tette ezt, végezte a dolgát. Az ő igényes és szuggesztív inspirációja is nagy szerepet játszott abban, hogy ma a szegedi főiskola több egykori történelem szakos hallgatója az ország különböző intézményeiben ma-

gas beosztásban végzi szakmai-tudományos munkáját.

Határozott meggyőződése az, hogy Szegfű László szakmai munkásságára nemcsak ő maga, nemcsak a tanszéki közösség, amiben eddig dolgozott, hanem a Főiskola egésze és a szegedi medievisztika egyaránt büszke lehet.

Gratulálok mindehhez, s további munkájához jó egészséget és sok sikert kívánok.

Szeged, 2007. július 10.

Makk Ferenc
tanszékvezető egyetemi tanár
SZTE BTK

(Elhangzott: Dixit et salvavi animam meam. Tanulmányok a 65 éves Szegfű László tiszteletére. (Szeged, 2007, Belvedere Meridionale) című kötet bemutatóján. Szeged, 2007. július 10.